

SERVICIUL MILITAR ÎN TRANSILVANIA (1850-1867). LEGISLAȚIE, PACE ȘI RĂZBOI

Dr. Constantin BĂJENARU*

Intrarea Transilvaniei în stăpânirea Imperiului Habsburgic a fost acceptată de Dieta întrunită la Făgăraș în anul 1691, consimțită prin Diploma leopoldină din decembrie același an și consfințită pe plan european prin Pacea de la Karlowitz din 1699. Din acel moment de cotitură în istoria Ardealului, serviciul militar al transilvănenilor a început să se efectueze pe baza normelor legislative existente în imperiu și care se reducea la două modalități – recrutarea și încorporarea pe bază de voluntariat (*Werbung* sau *Anwerbung*, primul însemnând *înrolare*, celălalt *recrutare*), cu contract, și prin forță (prinderea tinerilor cu arcanul).

Încă de la început, sub împăratul Leopold I (1658-1705), s-a profilat un alt mod de întregire a armatei și anume recrutările organizate de Consiliul Aulic de Război și Camera Aulică, instituții unde se centraliza la finele fiecărui an numărul necesar de noi soldați, iar acestea îl repartizau pe provinciile Imperiului, care la rândul lor făceau repartizarea pe unitățile teritorial-administrative existente, în cazul Transilvaniei pe districte, comitate, scaune și orașe libere regești. În genere, autoritățile locale profitau de prilejul ivit și trimiteau la oaste tineri certați cu legea, indezirabili, iar unii chiar inapți pentru serviciul militar¹.

Aceste procedee au persistat până în anul 1769, când are loc reorganizarea armatei imperiale și se introduce sistemul încorporării bărbaților (între 18 și 40 de ani) prin tragere la sorți. Totodată, Curtea de la Viena decidea ca următoarele conscripții demografice să fie realizate conform noilor măsuri instituite cu privire la obligativitatea serviciului militar, pentru a se cunoaște mai clar numărul bărbaților incorporabili. În cele din urmă s-a constatat că acestea nu erau în concordanță cu cifrele rezultate din conscripțiile civile, organizate în paralel, și în 1777 sistemul de recensare a fost iarăși schimbat. În consecință, a urmat o perioadă de câteva decenii în care s-au efectuat conscripții de tip „feudal-militar”, căreia i s-a pus capăt abia în anul 1850, când avea loc primul recensământ în accepțiunea parțial modernă a termenului.

* Cercetător științific; Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”;
email: bjnrcosti@yahoo.com.

¹ Eugenia Bârlea, *Între boală și poezie: dorul de casă al soldaților români din armata habsburgilor*, în „ORMA. Revistă de studii etnologice și istorico-religioase”, nr. 24, 2015, p. 145.

După încetarea revoluției de la 1848-1849² și în special după restructurarea politico-administrativă a Imperiului, devenise inevitabilă organizarea unui nou recensământ, prin aceasta urmărindu-se și crearea unei baze de informații credibile în scopul completării periodice a efectivelor militare, prin chestionar cerându-se numărul tinerilor incorporabili cu vârsta între 17 și 26 de ani³, însă în final demersul n-a avut rezultatele scontate.

De la sine înțeles, după întâmplările defectuoase din anii 1848-1849, în organizarea armatei austriece au loc schimbări importante. O primă decizie s-a luat prin Patenta imperială din 19 aprilie 1850, când a fost extinsă și în Transilvania durata serviciului militar de opt ani.

Apoi, prin Patenta din 31 iulie 1852 se desființa *Institutul armatei de uscat* și organiza o rezervă pentru toate țările de coroană ale monarhiei, cu excepția granițelor militare, care în Ardeal fuseseră deja desființate cu un an în urmă și transformate în regimente de linie. Prin urmare, fiecare soldat care aparținea trupei, fără deosebire de specialitate și denumirea armei, era obligat să îndeplinească și un serviciu militar de rezervă, cu o durată de doi ani, după satisfacerea celor opt ani sau, în unele cazuri, mai mulți, de serviciu activ. Obligația consta în faptul că trupa de rezervă, lăsată pe timp de pace în patria de origine, trebuia să se întoarcă în serviciul activ doar în condițiile ducerii unui război sau a apariției unor evenimente excepționale care să atenteze la securitatea și integritatea Imperiului.

La 27 decembrie 1852, prin decizie imperială a fost sporit numărul regimentelor de infanterie de la 62 la 80, ale căror garnizoane și zone de incidență au rămas în general aceleași, arealuri de unde-și recrutau viitorii soldați. Pentru Transilvania situația de incidență a recrutării pe câteva dintre unitățile administrativ-teritoriale din perioada în discuție se prezenta astfel:

- Alba de Jos: Regimentul 50 în toată perioada;
- Bistrița-Năsăud: Reg. 51 până în anul 1857, apoi Reg. 63;
- Brașov: Reg. 31 până în 1853, apoi Reg. 2;
- Făgăraș: Reg. 31 în toată perioada;
- Trei Scaune: Reg. 31 până în 1853, apoi Reg. 2;
- Hunedoara: Reg. 50 până în 1857, apoi Reg. 64;

² Pentru această perioadă, vezi C-tin Băjenaru, *Serviciul militar în Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea. Cadrele legislative*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, VI, Făgăraș, 2017, p. 249-261.

³ Studia Censualia Transsilvanica, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Traian Rotariu (coordonator), Maria Semeniuc, Elemer Mezei, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004.

- Târnava Mică: Reg. 51 întreaga perioadă;
- Cluj: aceeași situație;
- Mureș-Turda: Reg. 62 întreaga perioadă;
- Târnava Mare: nu sunt date, dar este posibil să fi intrat la fel ca Făgărașul și Sibiul sub incidența Reg. 31;
- Sibiu: Reg. 31 pe întreaga perioadă;
- Solnoc-Dăbâca: Reg. 51 până în 1857, apoi Reg. 63;
- Turda-Arieș: nu sunt date, dar este posibil să fi intrat aidoma comitatului Alba de Jos sub incidența Reg. 50⁴.

În martie 1853, Rusia cerea Imperiului otoman să-i acorde protectoratul asupra creștinilor de pe cuprinsul teritoriului său, însă cerința a fost considerată ca ofensatoare și respinsă. Ca reacție, armatele rusești ocupau Principatele Române în luna iulie, iar la începutul lui octombrie Turcia declara război Rusiei țariste, debutând astfel conflictul militar cunoscut în istorie ca Războiul Crimeei (1853-1856). În acest context Austria rămânea pentru moment în expectativă, stare prelungită până în 20 aprilie 1854, când împreună cu Prusia declarau că încercarea Rusiei de a-și alipi Principatele însemna pentru ele stare de război.

Pentru acțiunile militare care urmau, Viena a antrenat trei armate și împreună cu ceilalți aliați (Anglia și Franța) i-au determinat pe ruși să-și retragă armata în propriul teritoriu, ducându-se lupte crâncene pe teatrele de luptă din Crimeea. În final, la 30 martie 1856 s-a ajuns la o înțelegere, prin semnarea Tratatului de pace de la Paris, între Rusia pe de o parte, iar de cealaltă Anglia, Franța și Austria, alături de Prusia, Sardinia și Turcia, prin care se garanta integritatea teritorială a Turciei, Țara Românească, Moldova și Serbia erau puse, pe lângă suzeranitatea Turciei, sub protecția puterilor semnatare, se garanta egalitatea creștinilor cu mahomedanii, Marea Neagră era declarată neutră ș.a.

În timpul războiului amintit, prin înaltul ordin din 29 iunie 1855, comandanților militari li se limita dreptul de a aplica pedepse disciplinare prin lovituri de baston. Astfel, comandantului de regiment i se permitea să aplice numai 40 de lovituri cu bățul, comandantului de batalion 30, iar celui de companie 20. La 1 iulie același an, era emisă o nouă lege în privința pedepselor militare, care a rămas în vigoare câteva decenii⁵.

⁴Cf.

<http://www.iabsi.com/gen/public/Documents/Military/ahm/A%20Guide%20for%20Locating%20Austro-Hungarian%20Military%20Records%20v4.pdf>

⁵ Dorin Ioan Rus, *Înnoiri militare și evenimente mai importante din viața armatei austriece în perioada 1849-1859 oglindite în „Geschichte des k.u.k. Infanterieregiments*

Cu 8 decembrie 1856 locul „cercurilor de recrutare” este luat de „cercurile de completare”, Imperiul fiind împărțit – cu excepția granițelor militare –, în 64 de astfel de cercuri principale și opt auxiliare.

În ianuarie 1857 apărea „Statutul de organizare pentru armata cezaro-crăiască”, prin care fiecare regiment de infanterie – armă în care era recrutată majoritatea românilor ardeleni –, se compunea pe timp de pace dintr-un stat major cu patru batalioane a câte o companie de grenadieri și cinci de fusilieri⁶, iar în timp de război li se mai repartizau un batalion de depozit și, prin ordin special, încă un batalion de grenadieri la patru companii⁷. Peste o jumătate de an, în iulie 1857, aveau loc manevre militare în zona Făgărașului, cartierul („stabul”) general fiind stabilit în localitatea Ohaba, acțiuni care au fost supravegheate îndeaproape de însuși guvernatorul Transilvaniei, Karl zu Schwarzenberg (1802-1858)⁸.

În primăvara anului 1859 era publicată o nouă patentă imperială, prin care se reglementa din nou accesul în armata imperială pe bază de voluntariat, însă doar pe timp de război. Era necesară această acțiune pentru că Austria se afla pe picior de război cu Piemontul, care-și dorea cu ardoare independența, în condițiile în care avea și un aliat puternic, Franța lui Napoleon al III-lea. În urma unor lupte grele – Montbello (20 mai), Palestro (30-31 mai), Magenta (4 iunie) și mai ales Solferino (24 iunie) –, se ajungea la încheierea armistițiului de la Villfranca (9 iulie), prin care Austria pierdea Lombardia în detrimentul Piemontului, stare consfințită ulterior prin tratatul de la Zürich (10 noiembrie 1859).

Prin amintita patentă se prevedea că pentru înrolarea celor din Transilvania erau stabilite ca centre de recrutare orașele Sibiu, Brașov, Făgăraș, Cluj, Târgu-Mureș și Bistrița, urmând a fi încorporați exclusiv cei ce corespundeau condițiilor cuprinse în legea pentru întregirea oastei din 29 septembrie 1858, adică: 1) să fie cetățean al Imperiului; 2) să corespundă însușirilor „sufletești și trupești” care se cer, îndeosebi înălțimea, care trebuia să fie de cel puțin 60 de policari vienezi, pentru cei cu vârsta de până la 21 de ani și de cel puțin 61 în cazul celor care depășeau

nr. 63” întocmită de căpitanul Michael Schneider, Bistrița, 1906, în „Angustia”, 6, Sfântu Gheorghe, 2001, p. 126.

⁶ Infanteriști purtători de arme de foc.

⁷ Dorin Ioan Rus, *Înnoiri militare și evenimente mai importante din viața armatei austriece în perioada 1849-1859 oglindite în „Geschichte des k.u.k. Infanterieregiments nr. 63” întocmită de căpitanul Michael Schneider, Bistrița, 1906*, în „Angustia”, 6, Sfântu Gheorghe, 2001, p. 126.

⁸ *Telegraful Român*, nr. 56/17 iulie 1857, p. 222.

21 de ani⁹, excepție făcând numai cei înrolați în marină; 3) vârsta minimă era stabilită la 15 ani, iar cea maximă la 36, în afară de aceia care-și satisfăcuseră stagiul militar, pentru care limita se extindea până la 40 de ani. O altă prevedere importantă consta în faptul că voluntariatul nu însemna scăparea de efectuarea serviciului militar normal, prin tragere la sorți, ci doar că timpul petrecut în acest interval se considera la totalul anilor de slujbă militară¹⁰.

Ca un pas înainte a fost percepută Patenta imperială din 29 septembrie 1859, cu aplicare începând din 1 noiembrie, prin care se dorea egalizarea tuturor cetățenilor imperiului în fața legii și „reglementarea organizării armatei în mod uniform pe tot teritoriul imperiului”. Conform acesteia, armata urma să se organizeze astfel:

§ 1: oastea se întregea prin înrolarea cadeților de la institutele militare, prin voluntariat, „după rândul claselor de vârstă” și de tragere la sorți, prin înrolarea unor funcționari și prin reînnoirea de bună voie a „slujbei împlinite” (adică prin prelungirea serviciului militar odată efectuat);

§ 2: pentru a intra în armată se cerea ca recruții să fie cetățeni austrieci, să fie sănătoși, să aibă vârsta minimă de 15 ani și cea maximă de 36 ani, în funcție de situație; pentru străini se cerea să aducă în scris acceptul „necon condiționat” al statului de care aparțineau;

§ 3: serviciul militar începea cu 1 ianuarie al anului următor recrutării, recrutul trebuind să aibă vârsta de 20 de ani împliniți, și avea o durată de **șapte ani**;

§ 4: recrutările avea loc întotdeauna în lunile februarie-aprilie;

§ 6: „Slujirea în oaste se începe de la ziua în care au jurat sub steag și ține **opt ani** (?)”, apoi erau trecuți în rezervă¹¹;

§ 11: voluntarii erau singurii care puteau să-și aleagă arma în care-și satisfăceau serviciul;

§ 13-23: scutire de la serviciul militar aveau: singurul fiu al unui tată de 70 ani sau al unei văduve; dacă era orfan, doar în cazul în care unchiul avea 70 ani sau mătușa era văduvă; preoții și candidații la preoție (inclusiv rabinii și aspiranții la rabinat); funcționarii statului și practicanții din instituțiile statului; cei cu studii politice și juridice; reprezentanții politici, inclusiv comunali; profesorii și învățătorii de la instituțiile publice

⁹ Policar=degetul gros al mâinii. Ca unitate de măsură, un policar vienez (țol vienez) echivala cu 0,0263 m; astfel, în primul caz înălțimea se ridica la aproximativ 1,58 m, iar în celălalt la puțin peste 1,60 m.

¹⁰ *Telegraful Român*, nr. 18/30 aprilie 1859, p. 69.

¹¹ *Ibidem*, nr. 41/9 octombrie 1858, p. 161.

de învățământ recunoscute; medicii; studenții; magistrații; chirurgii, farmaciștii și medicii veterinari; prin achitarea taxei de scutire de serviciu militar ș.a.¹²;

§ 42: eliberarea din serviciul militar se făcea imediat după împlinirea anilor stabiliți prin lege, excepție făcându-se doar în caz de război etc.¹³.

Multiplele încorsetări pe care le impunea legislația militară îi determina pe numeroși tineri să se sustragă de la recrutare, în fiecare an, fugind peste munți în Țările Române sau în alte țări, în cazul celor care nu erau de naționalitate română. Toți erau supuși unor aspre pedepse pentru aceste fapte, fiind trimiși în judecată, în lipsă, sub acuze grave, inclusiv de trădare. Fenomenul luase o mare amploare, îngrijorând autoritățile centrale de la Viena care, uneori, luau decizii de „amnistiere” a acestora. Una dintre ele era semnată de împăratul Franz Joseph la 17 noiembrie 1862, prin care cei fugiți erau amnistiați dacă se repatriau de bună voie până la sfârșitul lunii ianuarie a anului următor și se supuneau recrutării. Li se cerea autorităților ca decizia să fie publicată și afișată oriunde și cât mai mult pentru a afla toți cei fugiți, care până atunci nu se întorseseră de frica pedepselor pe care cei mai mulți le cunoșteau¹⁴.

Dintr-o corespondență inserată în paginile *Telegrafului Român* din februarie 1863 aflăm multe elemente relative la reacția tinerilor făgărășeni față de procesul de recrutare. Astfel, în primul rând se evidențiază faptul că cei aflați pe la casele lor s-au prezentat în număr mare, dar și că existau câteva sute de tineri, supuși asentării, care lipseau, autoritățile consemnând în dreptul lor, aproape invariabil, explicația: „e dus în Țara Românească”, fie din pruncie, fie de câțiva ani. În atare situație rezultatul final a fost unul deplorabil, din cei peste 250 de tineri ai contingentului fiind înrolați abia aproximativ 50. La aceasta, se spunea, contribuise și examinarea medicală foarte strictă¹⁵.

O bună parte a corespondenței este dedicată radiografierii societății făgărășene a acelor vremuri, care se aseamăna în mare măsură cu societatea transilvăneană în general, de aici decurgând și cauzele principale ale absenteismului tinerilor la recrutare. Se preciza că deși românii în genere erau etichetați „de voitorii ...de bine” ca fiind fricoși și temători de arme, și că recurs la toate mijloacele pentru a se sustrage de la îndatoririle militare, neavând „nici o scânteie de patriotism”, cauzele reale erau cu

¹² *Ibidem*, nr. 42/16 octombrie 1858, p. 165.

¹³ *Ibidem*, nr. 44/30 octombrie 1858, p. 173.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 93/22 noiembrie 1862, p. 368.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 16/24 februarie 1863, p. 60.

totul altele: „Lipsa, necazul și chiar temerea de a nu pieri de foame e cauza adevărată ce duce pe românașii noștri în străinătate, nu însă teama de miliție¹⁶. Cercetați mai întâi starea materială a acestui district, lipsurile și necazurile grele cu care are să se lupte un biet om (...), aduceți-vă aminte de calamitățile la care furăm cercetați de un șir de ani încoace și apoi vorbiți de olteni că fug de frica puștii în țară! Oare stăm înaintea sau îndărătul fraților secui în privința aceasta?”. Se mai afirma și că în district, pe lângă cele arătate, existau și prea mulți tineri cu numeroase defecte corporale, dar autoritățile persistau în a stabili pentru district un contingent mult prea mare decât ceea ce putea suporta¹⁷.

Totuși, situația creată de absentism nu a rămas fără urmări, Oficiolatul districtual ordonând juzilor tractuali să treacă la represalii, osândindu-i pe părinții acelora care nu se înfățișaseră comisiei de recrutare, și să țină execuție militară până când își vor aduce tinerii spre a fi înrolați, iar pentru reușita represaliilor a fost adus în district un batalion de soldați¹⁸.

În vara anului 1863 era luat în calcul bugetul pentru anul următor ce ar fi trebuit repartizat armatei austriece, precizându-se amănunțit dimensiunile numerice ale sale. Se preconiza, prin urmare, a se ridica la un total de aproximativ 350.000 de militari. Dintre aceștia, peste 14.000 erau ofițeri superiori: doi mareșali, 194 generali, 242 colonei, 266 vice-colonei, 630 maiori, 2.595 căpitani clasa I, 1.268 căpitani clasa a II-a, 3.054 locotenenți clasa I și 3.245 locotenenți clasa a II-a. Pe lângă alte categorii de ofițeri inferiori, de militari destinații serviciilor armatei, se luau în calcul și servitorii ofițerilor, care se ridicau la un număr impresionant – 16.191. Pe de altă parte, numărul soldaților simpli se ridica la cifra de 328.052¹⁹.

Problematica recrutării și serviciului militar ale transilvănenilor a constituit unul dintre punctele importante de dezbateri ale Dietei de la Sibiu din anii 1863-1864, românii și sașii punându-se de acord în multe privințe. Unul din punctele comune l-a constituit modul împărțirii sarcinilor de recrutare ale localităților, care până atunci crease numeroase probleme. Adică dacă un sat nu putea satisface numărul cerut de recruți, un altul vecin trebuia să dea mai mulți pentru a acoperi numărul celui aflat în lipsă; în imposibilitatea ambelor de a împlini contingentul, obligația urma a fi răscumpărată cu bani (1.200 florini). Practic, dacă nu s-ar fi luat la oaste pe cercurile de recrutare, care ridica numărul celor obligați la

¹⁶ Miliție, termen uzual în epocă cu semnificația de armată.

¹⁷ *Telegraful Român*, nr. 16/24 februarie 1863, p. 60.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 69/8 august 1863, p. 279.

serviciul militar, fiecare localitate ar fi fost obligată de a trimite la oaste un recrut la aproximativ 500 de locuitori. Era exemplificat prin cazul Agnitei care ar fi trebuit, la 2.810 locuitori, să trimită șase soldați, dar prin recrutarea pe cercuri ajunsese în unii ani să trimită și câte 10-11 tineri²⁰. Au existat multe dezbateri pe tema legii întregirii armatei, însă fără rezultatul așteptat, după cum se cunoaște Dieta de la Sibiu fiind desființată, luându-i ulterior locul o alta care nu mai avea aceeași reprezentare apropiată de configurația etnică a Transilvaniei.

În iunie 1866 debuta conflictul Imperiului cu Prusia și cu această ocazie împăratul Franz Joseph transmitea un comunicat către „popoarele” sale, asigurându-le că nu are nici o vină în declanșarea războiului, făcând tot ce a ținut de politica sa împăciuitoare spre a-l evita, însă două puteri aliante din interese meschine au intenția de a „a zgudui pe Austria în existența sa de putere europeană”. Pasa responsabilitatea cea mai mare pe umerii Prusiei, aliata sa de până atunci, care și-a dorit „războiul cel mai fatal, de Germani între Germani”. După alte câteva justificări și explicații asupra evenimentelor premergătoare conflictului, împăratul își chema popoarele sub arme pentru a apăra „cauza dreaptă” a Austriei și a „înfrânge puterea inamicilor”, fiind purtate de cea mai mare încredere și speranță²¹.

Pe lângă punerea pe picior de război a început și un amplu proces de colecte în rândul populației, constând în produse, materiale sanitare și bani, înființarea de comitete de ajutorare districtuale și comitatense, care urmau să adune materialele necesare pentru răniți sau pentru ajutorarea familiilor celor decedați pe câmpurile de luptă. S-a raliat acestor acțiuni și Universitatea Săsească, din ale cărei fonduri pentru folosul armatei alocă 3.000 de florini, însă precizând destinația lor: o mie era destinată acelor militari angrenați în lupte care vor fi primii ce vor captura de la inamic un tun, iar ceilalți trebuiau să se împartă în sume de câte 100 florini ce urmau a fi acordați la 20 de „feciori ardeleni din feciorii de rând (...) care se vor distinge prin virtute militară, mai întâi, înaintea inamicului²²”. Universitatea accentua că oferta nu era destinată doar sașilor, ci „la toți fiii patriei aflați în armata de pe câmpul de onoare. În aceasta recunoaște urmărirea ideii marii împărătese Maria Teresia: <<ca de aci încolo în Transilvania să nu mai existe decât transilvăneni de un suflet și de o inimă>>”²³.

²⁰ *Ibidem*, nr. 84/6 noiembrie 1864, p. 344.

²¹ *Ibidem*, nr. 45/9(21) iunie 1866, p. 177-178.

²² *Ibidem*, nr. 47/16(28) iunie 1866, p. 185.

²³ *Ibidem*.

Nu doar acest rezultat îi mulțumise pe oficiali, ci mai mult modul în care luptaseră soldații ardeleni și mai ales cei făgărășeni prin rezultatul bun avut la Trautenau, în 27 iunie, iar apoi, a doua zi, alături de Regimentul Airoldi și Batalionul 16 vânători, în „lupta cea înfricoșată de la Rudesdorf cu Garda prusiană, de dimineața până seara, (...) în contra unui inamic de șase ori mai tare, cu atâta resemnațiune, cât și cu virtute militară”²⁴.

De altfel, Regimentul „Împăratul Alexandru”, cu arie de recrutare și în zona Făgărașului, era considerat de Viena ca unul dintre cele mai brave din Ardeal, pe care însuși Franz Joseph I-lă laudat. Soldații săi au avut parte de atenția împăratului, deoarece nu s-au purtat brav doar pe câmpul de luptă, ci și în prizonierat, arătând credința lor neclintită către steagul imperial. În momentul în care Franz Joseph se afla în Olmütz, la 20 octombrie 1866, unde era încartiruit regimentul, compania de onoare a împăratului a fost aleasă din cadrele sale, iar ceva mai târziu suveranul își exprima din nou mulțumirea: „Cu deosebire trebuie să amintesc de reg. Alessandru, din care cei ce se aflară prinși, prin ținuta cea bravă, a[u] rezistat tuturor ispitelor seducătoare către ruperea credinței”²⁵.

În toamna anului 1866 era anunțată, inclusiv prin presă, conscrierea militară pentru „o întregire nouă de armată”, ce urma să aibă loc anul următor, la o dată anunțată prin dregătorii locali, fiind chemate la recrutare contingentele anilor 1842-1846. Tinerii care se încadrau în intervalul cerut aveau datoria să cunoască acest lucru și să se înscrie în registrele locale, pentru că altfel riscau să fie chemați la oaste în alți ani, când satisfacerea serviciului militar le-ar fi fost mai neplăcută. Pe de altă parte aceia dintre ei care, din variate motive, pretindeau să nu fie recrutați, conform prevederilor din legislația militară, erau obligați ca de timpuriu să-și procure documentele doveditoare, pe care să le prezinte comisiilor de recrutare. Pentru ambele situații, cei ce nu îndeplineau aceste cerințe erau considerați fugari și pedepsiți în consecință, cu 24 de florini. Exista și prevederea ca cei ce doreau să se sustragă de la serviciul militar prin plata unei taxe, al cărui quantum urma să fie anunțat, cu precizarea că aceștia trebuiau să înștiințeze cât mai devreme autoritățile asupra acestui aspect²⁶.

Totuși, se pare că acțiunea de recrutare și înrolare s-a întâmplat mai devreme, la finele aceluiași an, o știre din *Telegraful Român* afirmând că cel puțin în cazul districtului Făgăraș avuseseră loc chiar două, ambele cu rezultate „extraordnare”, pentru care Guberniul ardelean aducea mulțumiri și recunoștință atât autorităților, cât și populației, „pentru loiala

²⁴ *Ibidem*, nr. 78/2(14) octombrie 1866, p. 312.

²⁵ *Ibidem*, nr. 86/30 octombrie (11 noiembrie) 1866, p. 344.

²⁶ *Ibidem*, nr. 82/16(28) octombrie 1866, Sibiu, p. 326.

concurgere (concursul dat-n.n.) la împlinirea celui mai nobil deoblegământ (obligație-n.n.)²⁷.

La 28 decembrie 1866 era emis un alt ordin imperial prin care se modificau mai multe prevederi ale Legii pentru întregirea armatei din 29 septembrie 1859, excepție făcând doar armata de graniță, atât pe considerentul că era necesară creșterea puterii militare a statului, cât și pe acela al reglementării definitive a „întregirii oastei” pentru tot teritoriul. Erau astfel aduse 16 schimbări, dintre care vom enumera câteva mai importante:

- înălțimea recruților avea să fie una generală pentru toate clasele de vârstă – 59 de policari;

- îndatorirea de a intra în armată determinată de par. 3 se reduce cu trei ani;

- toți recruții declarați apti, indiferent de clasă, erau înrolați necondiționat, doar cu dispensa că puteau pe cât posibil să-și aleagă tipul de armă;

- timpul de serviciu militar se schimba la șase ani în cel de linie și șase în cel de rezervă, din care trei în rezerva întâi și alți trei în cea de a doua.

Cu puțin înainte de încheierea pactului dualist austro-ungar, din martie 1867, Curtea vieneză făcea public proiectul unei noi legi militare, compusă din 39 de paragrafe, lege ce urma să reglementeze și regimul recrutării și înrolării tinerilor din toate țările coroanei, cu excepția graniței militare. Câteva dintre prevederile proiectului le supunem atenției:

§ 1. Datoria de a satisface serviciul militar este una generală și trebuie împlinită de fiecare cetățean care este apt pentru aceasta, cu excepțiile prevăzute în proiect:

§ 2. Serviciul militar se începea, în genere, la 1 ianuarie al anului următor, după împlinirea vârstei de 18 ani și se sfârșea nu mai târziu după împlinirea a 45 de ani. Durata serviciului militar se stabilea astfel: 1) șase ani în serviciul de linie; 2) trei ani pentru rezerva întâi; 3) trei ani pentru rezerva a doua; 4) în caz de apărare generală mai erau cuprinși și cei ce nu fuseseră recrutați, împreună cu bărbații de până la 45 de ani care-și satisfăcuseră serviciul militar;

§ 3. Soldații din prima rezervă erau incluși în armata de operațiuni, iar cei din a doua aveau ca importantă obligație serviciul de garnizoană în interiorul imperiului, numai în caz de război putând fi scoși în afara granițelor;

²⁷ *Ibidem*, nr. 97/8(20) decembrie 1866, p. 388.

§ 6. Oastea se putea întregi prin includerea elevilor din instituttele militare, prin intrarea benevolă în armată, asentarea regulată, asentarea din dregătorie și prin prelungirea, de bună voie, a serviciului militar deja împlinit;

§ 7. Cerințele pentru înrolare rămâneau cele prevăzute anterior, cu adaosul că și cetățenii străini o puteau face, dar numai cu acceptul ministrului de război și după îndeplinirea prevederilor relative la recrutare;

§ 10. Aceia care se înrolau voluntar își puteau alege singuri corpul de trupe pentru satisfacerea serviciului;

§ 11. Absolvenții de gimnazii superioare sau universități, doar în cazul înrolării pe bază de voluntariat și numai pe timp de pace, puteau să-și servească țara timp de un an, după care puteau să-și practice meseria fără a fi rechemați;

§ 12-25. Scutire de satisfacere a serviciului militar primeau: unicul fiu al cărui tată nu se poate susține material sau are mama văduvă, unicul fiu, nepot sau frate de care depinde susținerea familiei, ori cei al cărui frate sau ai cărui frați sunt înrolați în serviciul de linie sau cel de rezerva întâi, sunt sub 18 ani sau au defecte corporale sau sufletești nevindecabile, nefiind apti pentru nici o meserie²⁸, preoții și candidații la preoție, pastorii altor culte recunoscute de lege, rabinii, juriștii, diverși officianți, posesorii de mari întreprinderi industriale sau comerciale ș.a.;

§ 28. Perioada de serviciu în armată începe din ziua depunerii jurământului sub steag²⁹;

§ 29. Pierderea actului de neîncorporare și nedobândirea altuia aducea cu sine recrutarea obligatorie;

§ 30. Cel care termina serviciul militar în armata de linie, dovedind purtare bună și având în continuare capacitatea fizică, putea continua din proprie voință cu înțelegere anuală până când va considera că este apt;

§ 31. Eliberarea din serviciu și trecerea în rezervă avea loc după expirarea duratei legale, la sfârșitul lunii iunie, doar în caz de război aceasta putând fi modificată prin ordin împărătesc. Eliberarea înainte de termenul prescris putea avea loc numai în anumite condiții: înrolare fără respectarea normelor legale; înrolarea voluntară a unui minor care nu primise acordul părinților sau tutorilor legali; apariția unei boli sau vătămări fizice nevindecabile; în cazul celor din rezerva a doua cu frate în armata regulată, de primul depinzând subzistența părinților, fraților ș.a.;

²⁸ *Ibidem*, nr. 3/8(20) ianuarie 1867, p. 12.

²⁹ *Ibidem*, nr. 4/12(24) ianuarie 1867, p. 14.

§ 33. Cheltuielile legate de mergerea la tragere la sorți și înrolare erau susținute de fiecare recrut, doar cei lipsiți de mijloace materiale putând fi ajutați de primării;

§ 34. Dacă un asetat/recrut nu se află în țară, în locul de baștină, este obligat a înștiința forul de conducere din localitate asupra locului unde se află, în caz contrar, doar dacă o cauză inevitabilă l-a împiedicat, urma a fi pedepsit cu o amendă de până la 100 florini, bani care erau folosiți în beneficiul săracilor; dacă n-ar plăti amenda, pedeapsa se preschimba în închisoare pe timp de o lună;

§ 37. Cei care se sustrăgeau de la recrutare, împreună cu sprijinatorii lor, primeau o pedeapsă ce varia între trei și șase luni de închisoare. Pe de altă parte, cel care prindea sau ajuta la prinderea unui fugar de la recrutare era premiat cu 24 de florini, care erau recuperați de Erariul statului din averea fugarului și a celor care l-au ajutat, după caz;

§ 39. În caz de automutilare pentru a nu fi recrutat, respectivul era recrutat obligatoriu în armată, având a efectua serviciul militar cu doi ani în plus față de cel prescris în mod normal.

Multe dintre aceste prevederi se vor regăsi și în legislația ulterioară, propusă și adoptată în perioada dualistă, după ce în februarie 1867 un alt proiect de lege, emis ca urmare a deselor înfrângeri suportate în anul anterior, stabilea că zona maghiară din imperiu, Transleithania, formată din Ungaria și Transilvania, avea obligația de a recruta anual 48.000 de soldați. Dar despre acestea și toate cele ce s-au întâmplat din punct de vedere legislativ până la anul 1918 voi vorbi cu un alt prilej.

MILITARY SERVICE IN TRANSYLVANIA (1850-1867)

Keywords: Transylvania, Hungary, Habsburgs, recruitment

The subject of military service in the middle of 19th century in Transylvania hadn't been, with few exceptions, in the aria of interest of Romanian historians, even if it constituted a complex phenomenon of Transylvanian society in those days, having many implications and repercussions.

The consequences after the revolutionary years 1848-1849 felt at a legislative level and in the military, aiming many times but without success the reformation of the army by stipulations which wanted to be progressive. They hadn't had the expected results, as it hadn't happened regarding the recruitment and incorporation of young people, fit for military service. As it will be noticed, the legislative actions which were undertaken, including those during the three wars of this period, in which

was engaged the Habsburg Empire, remained tributary to previous periods, quantitative and not qualitative.